

УДК 377.3:9(07)

Ольга Братина

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ В ПТНЗ

Інноваційні технології, зокрема інтерактивні, є актуальними у роботі вчителя історії. На жаль, учителі несистематично їх використовують на своїх уроках, оскільки кожен урок вимагає ґрунтовної підготовки з урахуванням особливостей групи учнів.

Мета дослідження полягає у тому, щоб показати, як використовують інноваційні технології та уроках історії, та як вони допомагають викладачеві зробити процес навчання цікавим, ефективним.

Поставлена мета передбачає розв'язання таких завдань: з'ясувати, що таке інноваційні технології; визначити, які інноваційні методи доцільно використовувати на уроках історії; охарактеризувати найкращі інтерактивні методи, які застосовують на уроках історії.

Над проблемою впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес працювало багато науковців, методистів, учителів, зокрема Н. Суворова, О. Стебна, А. Сошенко, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Кондратюк, М. Волос, І. Бабин та ін. Методологічною основою є розробки сучасних українських і зарубіжних педагогів у галузі методів і технологій навчання. Теоретичні та практичні розробки в цій галузі належать В. Гузєєву, А. Гіну, О. Пометуну, Л. Пироженку, А. Фасолі. Однак жоден із цих дослідників не вказав, яку саме технологію найефективніше можна використовувати на конкретному уроці історії, як стимулювати процес пізнання учнів і досягати запланованих результатів.

Викладання історії у професійно-технічних навчальних закладах вимагає від учителя творчого підходу, особливо у виборі методичних прийомів і засобів, наочного матеріалу та використання аудіовізуальних засобів. При цьому одним із найбільш вагомих пріоритетів стає формування творчого і критичного мислення учнів, орієнтування не стільки на знання, скільки на засвоєння учнями досвіду самостійної роботи за рахунок активізації пізнавальної мотивації учня внаслідок навчально-дослідницької діяльності, яка має включати в себе постановку творчих, дослідницьких завдань і наукове, поетапне їх вирішення. Формування дослідницьких вмінь на уроках історії можливе у процесі поєднання інтерактивних, аудіовізуальних і мультимедійних засобів, які відносимо до інноваційних технологій.

Інновації – нові форми організації діяльності й управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства [2]. Інноваційні технології включають інтерактивні технології навчання.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що вчитель організовує пізнавально-навчальну діяльність учня таким чином, що він самостійно розв'язує певні ситуації, проблеми, спираючись на свої потенційні можливості та вже набуті знання у процесі взаємодії “учень – інформація”, “учень – ситуація”, “учень – знання”, “учень – проблема”, “учень – учень”, “учень – група” тощо [1].

На уроках застосовуємо такі форми інтерактивного навчання: парні (робота учня в парі з учнем, учителем тощо); фронтальні (вчитель навчає одночасно групу учнів або весь клас); групові або кооперативні (всі учні активно навчають один одного); індивідуальні (самостійна робота учня) [3, с. 25].

Так, при груповій формі організації інтерактивного навчання подаємо учням індивідуальні інтерактивні завдання, а при роботі у групах обов'язковою повинна бути поставлена спільна мета. Продукт індивідуальної праці використовуємо у групі для внесення коректив, змістовного наповнення, уточнення, вироблення спільної думки, формування висновків тощо. Однак застосування цих технологій навчання може створити певні проблеми й ускладнення: знижується роль учителя у навчальному процесі, неекономно витрачається час, в учнів відсутня достатня мотивація для такого типу навчання.

Контроль за засвоєнням знань може мати різний характер і різні цілі. Перевірка знань учнів, на наш погляд, має спрямовуватися не лише на з'ясування знань окремих учнів, але й на визначення рівня знань класу загалом. Кожному вчителю відомо, що не можна переходити до вивчення нової теми, не впевнившись у тому, що попередня засвоєна всіма учнями, оскільки позбутися прогалин у знаннях завжди важче. У практиці навчання для перевірки знань використовують тестові завдання. Однак при такій перевірці учень просто впізнає (а іноді відгадує) відповіді. Під час індивідуального опитування переважна частина учнів не бере участі в роботі класу. Фронтальне опитування дає можливість виявити лише загальну картину засвоєння матеріалу. Наведені недоліки індивідуального, ущільненого, фронтального і тестового опитувань, як свідчать спостереження, можна подолати, якщо використовувати комбіноване опитування. Воно складається з двох частин: письмової (практичної) частини, в якій беруть участь усі учні класу, та усної, в якій бере участь більшість учнів.

Розглянемо структуру комбінованого опитування. На виконання письмового (практичного) завдання доцільно відвести 10–12 хв. (це за-

вдання заздалегідь варто виконувати самостійно, щоб мати уявлення про послідовність окремих етапів роботи). У ході виконання завдання педагог повинен слідкувати за роботою всього класу, аналізувати хід виконання роботи, зіставляти результати роботи учнів із власними записами, фіксувати наявні прогалини у знаннях учнів, іноді ліквідувати їх на уроці, надавати в разі необхідності допомогу. Наприклад, у процесі складання порівняльних таблиць спочатку учні можуть визначати ознаки, потім з'ясовувати, які ознаки є спільними та відмінними для цих об'єктів. Застосовувані додаткові форми контролю (взаємоперевірка, звіряння з дошкою, самоперевірка) полегшують вирішення поставленого завдання (наприклад, при вивченні I, II, III, IV Універсалів УНР).

Головна особливість комбінованого опитування полягає в тому, що при одночасній роботі всього класу створюються умови для індивідуальної роботи з учнями. Питання для фронтальної бесіди педагог формує, виходячи з результатів виконаного учнями завдання. У ході бесіди учнів слід підвести до вивчення нової теми. Завдання комбінованого опитування не повинні повторювати домашнього завдання.

Комбіноване опитування дає можливість використовувати проблемне навчання. Пізнавальні проблеми характеризуються застосуванням раніше засвоєних знань для одержання нових (визначення істотних ознак нового поняття, порівняння, виявлення причини явища, висування гіпотез тощо). Постановка таких проблем можлива на кожному уроці, оскільки матеріал нової теми завжди спирається на раніше вивчений.

Комбінована форма опитування підвищує ефективність уроку та в методичному відношенні дає змогу перевірити глибину знань, уміння застосовувати їх на практиці, поєднує перевірку знань учнів із навчанням. Під час перевірки учнів ми використовуємо такі технології: *“Аукціон знань”* — інформація учня, що виступав останнім, дає йому максимально високий бал за цей етап роботи і можливість одержати додатковий бал у тематичному оцінюванні з даної теми. *“Щаслива відповідь”* — всі учні класу стають активними учасниками змагання у знаннях між двома-трьома учнями, які повинні дати максимальну кількість відповідей на 10–15 сформульованих питань. У разі неправильної відповіді гравців учень, що не бере участі у грі, може віддати свою правильну відповідь одному з учасників змагання. Підтримує постійну увагу дітей при перевірці домашнього завдання й *історична естафета*, коли почата фраза продовжується другим учнем, а закінчується третім. Учні виявляють активність і тоді, коли оголошується *прес-конференція* теми, що вивчається, де вони самі задають питання

своєму однокласнику, викликаному до дошки і наділеному повноваженнями “знавця” з теми.

Цікавий для дітей і *історичний хокей, дуель*, коли кожен “кидок, постріл” — питання одного учня — має бути “відбитий” правильною відповіддю іншого.

Ефективними під час перевірки знань учнів є *історичні диктанти*, які дозволяють економити час на уроці. Перед проведенням диктанту слід пояснити учням, як саме слід будувати відповідь. На дошці потрібно записати слова, які необхідно вставити.

Викладач читає речення або наперед записує завдання на окремих аркушах паперу і роздає учням. Ці завдання вони виконують. Диктант поступово підводить учнів до вивчення нової теми. Після написання диктанту учні звіряють свої відповіді з відповідями на дошці, які підготовлені заздалегідь, але під час написання диктанту закриті. Це дає можливість впродовж невеликого відрізка часу перевірити всіх учнів, як вони підготувалися до уроку.

Особливої актуальності нині набувають проблеми розробки і впровадження комп’ютерно-інформаційних, зокрема мультимедійних, технологій навчання. Мультимедійні програми можуть забезпечити принципово нову якість обміну інформацією між учнем і технічною системою, яка проходить у діалогічній формі. Комп’ютерна технологія забезпечує нові можливості щодо організації паралельного навчання і контролю знань, надає реальну можливість практичного впровадження індивідуалізованого навчання. Форми практичного використання мультимедійних програм можуть бути різноманітні. Мультимедійні матеріали можуть використовуватися перед вивченням навчального матеріалу як вступ до теми, як матеріал для самостійного опрацювання навчальної інформації та як засіб контролю та самоконтролю якості й повноти знань учнів тощо.

Нині є велика кількість навчальних дисків з історії (“Світ у війнах”, “Перша світова війна”, “Вони боролися за Україну” та ін.), які доцільно використовувати на уроках. Якщо учні володіють комп’ютером, то вчителю можна проводити інтегровані уроки в комп’ютерному класі. Наприклад, при вивченні теми “Світ у війнах” учневі надається можливість побачити події Другої світової війни. Використовувати комп’ютер можна при залікових і підсумкових атестаціях за наявності навчальних програм-тестів.

Художні фільми також є одним із найбільш цікавих засобів навчання, але тривалість художнього фільму не дає можливості вчителю показати його повністю на уроці. Більш доцільно зробити окремі відеофрагменти з фільму, які яскраво відображають тему чи подію.

Використання художніх фільмів найбільш продуктивне під час нестандартних уроків (урок – рольова гра, “Що? Де? Коли?” і т. ін.).

Вважаємо, що фільми мають бути розподілені за темами, для кожного уроку слід вибирати окремі фрагменти, які не повинні заважати вчителю й учням у процесі проведення уроку. При вивченні теми “Початок Першої світової війни” використовуємо документальний фільм “Перша світова війна”, з якого демонструємо фрагменти фільму про передвоєнний світ Великобританії, Франції, Росії, Австро-Угорщини, Німеччини, причини війни, події в м. Сараєво 28 червня 1914 р. Після перегляду такого фрагменту фільму учні краще засвоюють даний матеріал.

Одним із видів самостійної роботи є робота з підручником. Цей вид роботи необхідний, оскільки він сприяє розвитку вміння працювати з книгою. Знання, одержані в результаті такої роботи, вирізняються кращим засвоєнням теми.

Є такі форми роботи з підручником: пошук відповідей на питання, сформульовані в інструкційних картках. При підборі питань педагог повинен враховувати індивідуальні особливості учнів. Слабшим учням слід підготувати питання простіші, а сильнішим – складніші, тобто кожен учень має індивідуальні запитання, на які він повинен дати відповіді. Ще одна форма самостійної роботи, яку варто використовувати – формування самостійності під час проведення самостійних робіт на уроках історії, у поступовому переході від простого до складного, від окремого до загального. Під час таких самостійних робіт учні вчаться спостерігати, робити висновки. Щоб зберегти в учнів стійкий інтерес до виконання домашньої роботи, слід вселяти в них упевненість у тому, що робота їм по силах, і давати їм можливість переконатися в цьому.

Домашні завдання на кожному уроці пропонуються з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Більшість учнів одержують завдання середньої складності, аналогічні класним роботам. Учні, які цікавляться історією, одержують ускладнені завдання дослідницького характеру, що значно допомагає вчителю у проведенні уроків із цікавими повідомленнями, з якими виступають два-три учні. Ці уроки проводяться наприкінці вивчення теми.

Однією з форм інноваційних технологій є урок у музеї. Основна умова, яка є визначальною при проведенні такого уроку, – це наявність різних об’єктів вивчення. Навчальні екскурсії не можна проводити часто, оскільки не до кожної теми їх можна використати. Використання експозиції музею сприяє глибшому вивченню теми. Так, при вивченні теми “Радянізація Західноукраїнських земель 1939–1941 рр.” можна провести урок у музеї “Тюрма на Лонського”.

Архівні матеріали музею доцільно використовувати і при вивченні теми “Опозиційний рух 1970–80-х рр.” Дані джерела дають глибші знання учням про членів-засновників Української Гельсінської групи, зокрема Петра Григоренка, Оксани Мишко, Степана Сапеляка та ін. При цьому слід використовувати такі технології, як “урок-диспут”, “карусель”, “навчаючись, учусь” та ін.

Застосування інтерактивних технологій дає змогу збагатити уроки історії емоційно й особистісно значущим матеріалом, а також надасть учням можливість вільно вибирати навчальні завдання відповідно до своїх здібностей, а отже, рівень їх активності на уроці буде високим.

Таким чином, застосування інтерактивних технологій на уроках історії допомагає: реалізувати державну політику, спрямовану на укріплення інтелектуального та духовного здоров'я нації; створити умови для саморозвитку та самоосвіти дітей; розвинути логічне мислення, пам'ять, спостережливість, емоційну та вольову сферу учнів; стимулювати пізнавальний інтерес учнів; підвищити рівень самостійності учнів; розширити навчально-виховні можливості уроку, що є основною формою організації навчальної діяльності, використовуючи при цьому різноманітні форми і методи пізнавальної діяльності.

Таким чином, використання інноваційних технологій є необхідною ланкою у роботі творчого вчителя, оскільки їх використання сприяє: урізноманітненню форм подання інформації, урізноманітненню навчальних завдань, забезпеченню зворотного зв'язку, широких можливостей діалогізації навчального процесу, широкій індивідуалізації процесу навчання, розширенню поля самостійності, широкому застосуванню ігрових прийомів, активізації навчальної роботи учнів, посиленню їх ролі як суб'єкта навчальної діяльності, посиленню мотивації навчання.

Посилання:

1. *Пометун О., Пироженко Л.* Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3085209>
2. *Туркот Т.* Педагогіка вищої школи : нав. посібник / *Т. І. Туркот.* — К. : Кондор, 2011. — 628 с. — [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www.libr.dp.ua/site-libr/?idm=1&idp=23&ida=606>
3. *Фасоля А. М.* Урок в умовах особистісно-зорієнтованого навчання // Українська мова і література. — 2003. — № 46. — С. 25.

References (translated and transliterated)

1. *Pometun O., Pyrozhenko L.* Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia. (A lesson today. Interactive learning technologies). — [Online resource]. — Mode of access : <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=3085209>

2. *Turkot T. I.* Pedagogika vyshchoi shkoly : nav. posibnyk (Pedagogy of higher school: tutorial). Kyiv, 2011. 628 p. — [Online resource] — Mode of access : <http://www.libr.dp.ua/site-libr/?idm=1&idp=23&ida=606>
3. *Fasolia A. M.* Urok v umovakh osobystisno-zoriientovanoho navchannia (Lesson in terms of student-oriented education). // Ukrainian language and literature, 2003, № 46. P. 25.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2013

О. Братына

Использование инновационных технологий на уроках новейшей истории в ПТУЗ

В статье рассматриваются возможности применения инновационных технологий, которые способствуют лучшему усвоению программного материала по новейшей истории в ПТУЗ. На конкретных практических примерах раскрывается сущность инновационных технологий обучения. При этом одним из наиболее весомых приоритетов является формирование творческого и критического мышления учеников, ориентирование не столько на знания, сколько на усвоение опыта самостоятельной работы за счет активизации познавательной мотивации ученика в результате учебно-исследовательской деятельности, которая должна включать в себя постановку творческих, исследовательских задач и научное, поэтапное их решения. Формирование исследовательских умений на уроках истории возможно в процессе соединения интерактивных, аудиовизуальных и мультимедийных средств, которые относятся к инновационным технологиям. На уроках применяются следующие формы интерактивного обучения: парные (работа ученика в паре с учеником, учителем и т. д.); фронтальные (учитель учит одновременно группу учеников или весь класс) групповые или кооперативные (все ученики активно учат друг друга), индивидуальные (самостоятельная работа ученика) и др.

Ключевые слова: инновационные технологии, интерактивное обучение, новейшая история.

О. Bratyna

Using Innovative Technologies while Teaching Recent History at Vocational Schools

The paper deals with possibilities of using innovative technologies that promote better mastering of program material from recent history at vocational schools. The author reveals the essence of innovative learning technologies basing on specific practical examples. Thus one of the most tangible priorities is to develop students' creative and critical thinking, to orient not so much to knowledge but to assimilation of the independent work experience through enhanced cognitive motivation of a student as a result of teaching and research activities, which should include a statement of creative research and scientific objectives, their solutions. Formation of research skills while learning history is possible in the process of using interactive, audiovisual and multimedia equipment, h.e. innovative technologies. At the lessons the following forms of interactive learning is used: work in pairs (a student works in tandem with another student, teacher, etc.), front work (a teacher teaches a group of students at the same time or the whole class) group or cooperative work (all the students actively teach each other), individual work (independent work of a pupil) etc.

Key words: innovative technologies, interactive learning, recent history.

Рецензент – доктор педагогічних наук,
професор Г. М. Романова